

Nezávislost a „příčinnost“ / „Příčinnost“ a nezávislost / Kauzalita a nezávislost / Pankauzalismus a „nezávislost“ / Svoboda a „příčinnost“

Pod vlivem starých Řeků se dodnes – nebo aspoň donedávna – považuje za „vědecké“ jen takové myšlení, které počítá s příčinami, tedy myšlení „kauzální“. Mohli bychom je charakterizovat jako myšlení, které s naprostou samozřejmostí předpokládá, že všechno skutečné má nějaké své příčiny, nebo jinak řečeno, že nic není bez příčiny. Krajiní zastánci této myšlenky byli dokonce přesvědčeni, že spjatost všeho skutečného s tím, co předcházelo, je natolik bez nejmenší možnosti odchylky, že každá přítomnost je prostým, ale neodchylným následkem minulého stavu; tomuto nedržitelnému pojetí se říkalo pankauzalismus a dnes se s ním už v takto formulované podobě takřka nikde nesetkáme; ani v minulosti se ovšem příliš nerozšířilo a neprosadilo. Prakticky se s ním však zejména ve fyzice (ale nejen tam) počítalo, a to až do doby prvních formulací tzv. kvantové teorie a zejména Heisenbergova principu neurčitosti. I když vlastně v celkovém pohledu na svět nešlo o nic všeobecně převratného, neboť každodenní zkušenost lidstva s možností „svobodné volby“ (liberum arbitrium) vždycky počítala, ve fyzice šlo opravdu o převrat kardinální. Proto se také interpretace oné „neurčitosti“ od jednoho teoretického fyzika k druhému dost lišily (a někteří špičkoví vědci se nebyli vůbec ochotni myšlenky všeobecné platnosti kauzality vzdát). Pro filosofické uvažování to však byl po jistou dobu zdroj neméně inspirativních diskusí a sporů, které však ve své většině končily jakoby v písku, tj. bez zřetelných a přesvědčivých výsledků. A protože filosofové mají nejen sklon, ale přímo základní zadání domýšlet některé myšlenky až do „konců“, skončili někteří v přesvědčení o platnosti naprostého indeterminismu. Ovšem zatímco předpoklad všeobecné kauzality byl vědecky alespoň v omezené míře aplikovatelný, s všeobecnou „bezpříčinností“ se, jak se zdálo, přinejmenším ve vědách nedalo nic podnikat. Toto zdání však většina myslitelů náležitě neprohlédla jako zdání, zvláště pak neprohlédla, že je založeno na předsudcích tzv. zpředměťujícího myšlení, tedy na jednom ze starých a nejvíc zakořeněných předsudečných a obecně ještě i dnešní naše myšlení velmi zatěžujících myšlenkových přístupů, které jsou odkazem starých řeckých filosofů.

Ve světě, v němž všichni žijeme, není naprostá nezávislost vůbec možná. Přesto jsou přinejmenším dějiny člověka plné úsilí, zápasů a dokonce bitev i válek, jejichž cílem bylo získání, udržení a upevnění nezávislosti. V čem to vlastně spočívá?

(Písek, 090530-1.)